

Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari

Gulmira Odilovna Odilova
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqqa ta'limi yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarda ritmik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish masalalari zamonaviy pedagogik, psixologik hamda metodik yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil etiladi. Tadqiqot jarayonida ritm tushunchasining musiqiy tafakkur, ijrochilik madaniyati hamda pedagogik faoliyat tizimidagi funksional o'rni yoritilib, ritmik kompetensiyaning shakllanishi murakkab, ko'p bosqichli va integrativ pedagogik jarayon sifatida talqin qilinadi. Ritmik sezgi, vaqtni anglash, harakat va eshitish koordinatsiyasi, tahliliy idrok hamda ijodiy faoliyat uyg'unligi asosida ritmik kompetensiyaning rivojlanish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: ritmik kompetensiya, musiqqa ta'limi, ritm hissi, musiqiy tafakkur, ijrochilik ko'nikmalari, metodik yondashuv, refleksiya

Methodological foundations of the development of rhythmic competence in students of the direction of music education

Gulmira Odilovna Odilova
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the issues of the formation and development of rhythmic competence in students studying in the direction of music education from the point of view of modern pedagogical, psychological and methodological approaches. In the process of research, the functional role of the concept of rhythm in the system of musical thinking, performance culture and pedagogical activity is highlighted, and the formation of rhythmic competence is interpreted as a complex, multi-stage and integrative pedagogical process. The mechanisms of the development of rhythmic competence are scientifically substantiated on the basis of rhythmic intuition, time perception, coordination of movement and hearing, analytical perception and the harmony of creative activity.

Keywords: rhythmic competence, music education, sense of rhythm, musical thinking, performance skills, methodological approach, reflection

Musiqqa ta'limi tizimida talabanning kasbiy jihatdan shakllanishi turli musiqiy kompetensiyalarning o'zaro uyg'un va izchil rivojlanishini taqozo etadi. Ushbu kompetensiyalar majmuasida ritmik kompetensiya yetakchi o'rinlardan birini egallaydi, chunki ritm musiqaning asosiy tarkibiy unsuri sifatida ijrochilik jarayonining aniqligi va barqarorligini ta'minlash bilan birga, musiqiy tafakkur, eshitish madaniyati hamda badiiy ifodaning tayanch poydevorini tashkil etadi. Ritmik kompetensiyaning yetarli darajada shakllanmaganligi musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarining individual ijrochilik faoliyatida, ansambl va jamoaviy ijro jarayonlarida, shuningdek, kelgusidagi pedagogik amaliyotida muayyan metodik va ijodiy qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli ritmik kompetensiyani rivojlantirish masalasi zamonaviy musiqqa pedagogikasida dolzarb ilmiy-metodik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ritm musiqiy jarayonda vaqt, tovush va harakatning o'zaro bog'liqligini ifodalovchi muhim musiqiy kategoriya hisoblanadi. Talabanning ritmni idrok etish darajasi uning musiqani eshitish, anglash, tahlil qilish va ijro etish qobiliyatlari bilan uzviy bog'liqdir. Ritmik kompetensiya esa faqat vaqt birliklarini mexanik sanash yoki metronomga moslashish bilan cheklanmay, balki ritmik tuzilmani ongli ravishda his qilish, ichki pulsatsiyani barqaror saqlash, musiqiy obrazni ritmik vositalar orqali ifodalash kabi murakkab psixomotor va intellektual jarayonlarni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, ritmik kompetensiyani rivojlantirish tizimli va ilmiy asoslangan metodik yondashuvni talab etuvchi uzluksiz pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani shakllantirish jarayonida ritmni idrok etishning psixologik asoslarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Ritmik idrok jarayonida eshitish analizatori bilan bir qatorda harakat koordinatsiyasi, diqqat va xotira mexanizmlari faol ishtirok etadi. Ritmik sezgi faqat eshitish orqali emas, balki harakat faoliyati orqali ham rivojlanadi. Shu bois ritmik mashqlarni faqat nazariy tushuntirish bilan cheklab bo'lmaydi, balki ularni amaliy, kinestetik va ijodiy faoliyat bilan uzviy bog'lash zarur. Bunday yondashuv ritmni abstrakt tushuncha sifatida emas, balki jonli va dinamik musiqiy hodisa sifatida anglash imkonini yaratadi.

Ritmik kompetensiyani rivojlantirish metodikasida izchillik va bosqichma-bosqichlik tamoyili muhim metodik ahamiyat kasb etadi. Talabanning ritmik tayyorgarligi oddiy vaqt birliklarini his etishdan boshlab murakkab poliritmik va sinkopali tuzilmalargacha bo'lgan rivojlanish jarayonini qamrab olishi lozim. Dastlabki bosqichlarda ichki pulsatsiyani shakllantirish, barqaror tempni ushlab turish va oddiy ritmik formulalarni idrok etish ustuvor ahamiyat kasb etsa, keyingi bosqichlarda murakkab ritmik kombinatsiyalarni o'qish, ijro etish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Bunday metodik izchillik ritmik kompetensiyaning ongli va barqaror shakllanishini ta'minlaydi. Ritmik kompetensiyani rivojlantirish jarayonida individual yondashuv muhim pedagogik

tamoyil sifatida namoyon bo'lad. Talabalarning ritmni his etish darajasi, musiqiy tayyorgarligi va psixofiziologik xususiyatlari o'zaro farqlanadi. Ayrim talabalar ritmik tuzilmalarni tez va oson o'zlashtirsa, boshqalar uchun bu jarayon ko'proq vaqt va muntazam mashqlarni talab etadi. Shu sababli pedagog ritmik mashqlarni tanlash va tashkil etishda talabaning individual imkoniyatlarini hisobga olib, murakkablik darajasini bosqichma-bosqich oshirib borishi lozim. Bunday yondashuv talabaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi. Amaliy mashqlar tizimi ritmik kompetensiyani rivojlantirishning asosiy metodik vositalaridan biri hisoblanadi. Ritmik diktantlar, qo'l chalish, oyoq bilan urish, harakatli mashqlar, shuningdek, ovozli va cholg'u ijrosi bilan bog'liq mashqlar ritmik aniqlikni oshirish bilan birga, harakat va eshitish koordinatsiyasini rivojlantiradi.

Ritmik mashqlarni ijodiy topshiriqlar bilan boyitish, jumladan, berilgan ritmik formulaga improvizatsiya qilish yoki yangi ritmik variantlar yaratish talabaning ijodiy tafakkurini faollashtirishga xizmat qiladi. Ritmik kompetensiyani rivojlantirishda ansambl va jamoaviy ijro faoliyati muhim metodik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Jamoa bilan birgalikda ijro jarayonida talaba nafaqat o'z ritmini, balki boshqa ijrochilarning ritmik harakatlarini eshitish va ularga moslashish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Bu esa musiqiy muloqot madaniyati, hamkorlik va mas'uliyat hissining shakllanishiga xizmat qiladi. Ansambl ijrosi ritmik barqarorlikni mustahkamlab, musiqiy jarayonda vaqtni birgalikda his etish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ritmik kompetensiyani baholash jarayoni ham maxsus metodik yondashuvni talab etadi. An'anaviy baholash shakllari ko'pincha ritmik kompetensiyaning barcha tarkibiy jihatlarini to'liq aks ettira olmaydi. Shu sababli baholash jarayonida talabaning ritmik aniqligi, tempni saqlash qobiliyati, murakkab ritmik tuzilmalarni idrok etish va ijro etish darajasi, shuningdek, ijodiy yondashuvi kompleks tarzda hisobga olinishi zarur. Jarayonli va reflektiv baholash usullari talabaning o'z rivojlanish darajasini anglashiga va keyingi faoliyatini ongli ravishda rejalashtirishiga imkon yaratadi. Refleksiya ritmik kompetensiyani rivojlantirishda muhim pedagogik mexanizm sifatida qaraladi.

Talabaning o'z ritmik ijrosini tahlil qilishi, xatolarini anglash va ularni bartaraf etish yo'llarini izlash jarayoni musiqiy rivojlanishni jadallashtiradi. Reflektiv yondashuv talabaning mustaqil fikrlashini, mas'uliyatini va o'z ustida ishlash qobiliyatini oshiradi. Musiqa ta'limida refleksiya ritmik sezgi va ijodiy tafakkur bilan uzviy bog'liq bo'lib, talabaning shaxsiy musiqiy pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, musiqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirish murakkab, ko'p omilli va izchil pedagogik jarayon bo'lib, u ilmiy asoslangan metodik yondashuvni talab etadi. Ritmik kompetensiya

talabaning musiqiy tafakkuri, ijrochilik mahorati va kelgusidagi kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Metodik izchillik, individual yondashuv, amaliy va ijodiy mashqlar tizimi, reflektiv baholash hamda milliy musiqiy kontekstning uyg'unligi ritmik kompetensiyani samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv musiqa ta'limi sifatini oshirib, ijodiy fikrlovchi va professional musiqachi-pedagogni shakllantirish uchun mustahkam ilmiy-metodik asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tajiboyev, E. (2025). O 'ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O 'RNI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3).
2. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. Развитие и инновации в науке, 4(2), 13-16.
3. Tajiboev, E. (2025). THE IMPORTANCE OF MUSIC IN FORMING THE SPIRITUAL AND MORAL WORLDVIEWS OF STUDENTS. Инновационные исследования в науке, 4(2), 9-13.
4. Tajiboev, E. M. (2024). Professional Factors of the Process of Preparing Young Singers for Ensemble Performance. International Journal of Formal Education, 3(12), 68-71.
5. Tadjibayev, E. (2021). The Effectiveness Of Transformational Trends In The Use Of Pedagogical Technologies In The Formation Of National Musical Hearing Skills Among Students. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(05), 145-149.
6. Sarsenbaevich, K. J., & Kuanyshovna, I. Z. (2023). Modern Approaches in Music Education and its Peculiarities. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN, 4(10), 23-26.
7. Tajiboev, E. M. (2021). ALLA RUMOR IN LISTENING TO NATIONAL AND CLASSICAL MUSIC IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS (4TH CLASS III QUARTER). In EUROPEAN RESEARCH (pp. 158-160).
8. Sotiboldievna, K. R., & Odilovna, O. G. (2022). Theoretical Bases of Teaching Local Styles and their Essence in Music Lessons. Central Asian Journal of Social Sciences and History, 3(1), 1-6.
9. Odilova, G., & Murodullayeva, N. (2022). Features of the morphometric parameters of the light-refracting parts of the eye and the elements of the fundus in children of the second period of childhood with diabetes mellitus and myopia. Science and innovation, 1(D8), 309-324.
10. Odilova, G. (2025, October). FACTORS OF DEVELOPING THE 1ST RHYTHM PERCEPTION IN MUSIC EDUCATION STUDENTS: METHODS OF

DETERMINATION BASED ON PRIORITY FOR MULTISENSORY EDUCATION. In International Conference on Arts, Society & Humanities (Vol. 1, No. 1, pp. 27-29).

11. Juraboeva, M. J. K., & Odilova, G. O. (2021). MUSIC TRADITIONS OF THE UZBEK PEOPLE. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 2(12), 115-118.

12. Nabievna, A. A. (2021). The role of youth in society's economic development. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(7), 211-214.

13. Asraqulova, A. (2025). MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALAR TARBIYASIDA MUSIQIY TARBIYANING O'RN'I. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 348-351.

14. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. Инновационные исследования в науке, 4(2), 65-68.

15. Nabievna, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research, 3(2), 212-214.

16. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK'S "SIYOSATNOMA". In Международная конференция академических наук (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).

17. Nabievna, A. A. (2022). PHILOSOPHICAL DETERMINISTIC PARADIGMS OF ECONOMIC POLICY.

18. Asrakulova, A. (2024). THEORETICAL ISSUES ON THE FORMATION OF THE ECONOMIC THINKING OF YOUTH. Наука и технология в современном мире, 3(10), 38-41.

19. Асракулова, А. (2022). Факторы развития экономического мышления молодежи в годы третьего возрождения. Общество и инновации, 3(8/S), 157-162.

20. Асракулова, А. (2022). Факторы развития экономического мышления молодежи в годы третьего возрождения. Общество и инновации, 3(8/S), 157-162.

21. Ташматов, М. Г. (2021). К вопросу о методике постановки голоса. Проблемы современной науки и образования, (5-1 (162)), 59-61.

22. Toshmatov, G. U., & Sharopova, S. D. (2025). MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARI ORQALI MUSIQA TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH METODUKASI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 491-493.

23. Toshmatov, G. (2025). KREDIT MODUL TIZMIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM BO'YICHA KREATIV FAOLIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH. Research Focus, 4(Special Issue 3), 244-252.

24. Toshmatov, G. U., & To'raboyeva, M. (2025). UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA SINFDAN TASHQARI MUSIQA TO'GARAKLARI VA

ULARNING MAQSAD VA VAZIFALARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 494-498.

25. Toshmatov, G. U. (2025). MUSIQA TA'LIMIDA MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY-IJODIY MAHORATLARINI RIVOJLANTIRISH. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 489-490.

26. Toshmatov, G. U., & Qambarova, N. (2025). MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSIQA MASHG'ULOTLARINI OLIB BORISHDA PEDAGOGIK INNOVATSION YONDASHUVLAR. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 513-515.

27. GULOMJON, T., & JOBIRKHAN, G. (2020). THE ROLE OF INTERACTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF MUSIC EDUCATION. THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals, 2(12), 205-208.

28. Oktabrov, M. A. (2025, December). Ways to enhance students' artistic and aesthetic taste in fine arts lessons. Claritas Conference Platform, 3, 8–12.

29. Oktabrov, M. A. (2025). The emotional expression of artists through colors and the psychological effect of colors in artworks. European Review of Contemporary Arts and Humanities, 1(4), 30–34.

30. Oktabrov, M. A. (2025). Innovatsion yondashuv asosida bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatishning didaktik ahamiyati. IMRAS, 8(6), 142–147.

31. Oktabrov, M. A. (2025). Natyurmort tuzish va uni tasvirlash usullari. Intellectual Education Technological Solutions and Innovative Digital Tools, 3(33), 75–80.